

Jelen lenni valahol, de mégis sehol

Bicskei Gabriella: *Puha kert*. Forum, JAK, PRAE.HU, 2013

Nem egyszerű olvasmány Bicskei Gabriella *Puha kertje*. Bonyolultságát azonban nem mondandójában kell keresnünk, nem ráncigálja az olvasót filozófiai mélységekbe, de megfoghatatlanságával, figurái, terei elillanásával oldalról oldalra bizonytalanítja el az olvasót, így nem is engedi lazsálni. Amikor feldereng egy kis kapaszkodó, már-már azt mondanánk magunkban: „Na, most megvagy!”, Bicskei játszi könnyedséggel megy el egy egészen más irányba, egészen más elbeszélőt, helyszínt, kort választ. Pontosan ezt írja le a kötetben az egyik elbeszélővel kapcsolatban, amely kijelentés a mű egészére is átvihető: „Persze tudod jól, hogy mindegy, mit gondolok, nem számít semmit, mert megfoghatatlan, az vagyok. Amikor azt gondolod, sikerült végre elkapnod, éppen akkor, ugyanakkor, egyszerre tűnik el” (79). Hogy ez a megfoghatatlan elbeszélő fiú vagy lány, férfi vagy nő, fiatal vagy idős, középkori, száz évvel ezelőtti vagy napjainkbeli, egy vagy több, ki tudja? Mert az olvasó számára ez nem derül ki. Talán maga a szerző se tudja. Figurái teljesen jellemtelenek, homályosak – ahogy az egész szöveg is, mintha pszichedelikus állapotban írta volna – egyiket se dolgozza ki jól, ami nem lenne baj, ha máshol, cselekményben, leírásban vagy hangulatban kompenzálná ezt. De nem teszi, mindenhol a felszínen marad, nem engedi az olvasót beljebb lépni a szövegbe.

Ide-oda ugrál időben, térben és elbeszélőben is, viszont ezzel nem teszi a szöveget izgalmasabbá, a katarzis teljes mértékben elmarad, csak kérdések cikáznak az olvasó fejében, viszont az már nem biztos, hogy érdemes a válaszkérésre fecsérelni az időt. Az olvasóban olyan érzések támadhatnak, hogy ez a szöveg még nincs kész. Mintha a szerző meg akarná írni a (nagy)regényét, de előtte még létrehoz egy kötetet az előzményekből. Mert ezek a szövegek valóban csak ekképp jellemezhetők, a gondolatok cikáznak, csak a nevek és az egyes szövegekben visszatérő motívumok ad-

nak egyfajta kapcsot a kötetnek, amelyek mentén három kisebb, hiányos történetet rakhatunk össze. Az első a gyerek- és a fiatalkor a családdal, a második az angliai élet, a harmadik pedig egy John D. nevű rejtélyes korú alak élete. Ám egyik sem teljes. Túl sok ebben a kötetben az elvarratlan szál, sőt meg merem kockáztatni, hogy mindegyik az, ami már-már zavarja, akadályozza az olvasót a teljes befogadásban. A történet nem kíván átláthatóvá válni.

Az egyetlen állandó dolog a kert, ami időről időre, fejezetről fejezetre megjelenik, bárhol és bárki legyen is az elbeszélő. Valaki csinál valamit a kertben, vagy csak áthalad rajta, esetleg visszaemlékszik rá, rátalál, de gyermekjátékok helyszíne is. A kert a szó szoros értelmében nem fontos helyszíne ugyan az eseményeknek, de az elbeszélő(k) mindig belebotlanak, oda térnének meg, amikor máshol már teljesen elveszettnek érzik magukat. A kertre emlékezik a gyerekkorára visszaemlékező elbeszélő is. A gyerekkori kertben sok mindent lehetett csinálni. „A kertben voltunk akkor is, amikor azt találtad ki, hogy játszunk temetést” (20). Így kezdődik az egyik gyerekkori történetet elmesélő fejezet, amelyben először az elbeszélő húgának babáit akarták eltemetni, majd, mivel ez a terv nem jött össze, inkább „[o]tt a falnál, a sütőtökök alatt lett a légytemetőnk, eldugott helyre raktuk, hogy senki se találja meg. Valahol arra lett eltemetve Marci is, nagyanayáék macskája, a legyek már fel sem tűnnek ott senkinek” (20). Ezen a ponton egybeforr a temető és a kert, többnyire a kertben temetjük el elpusztult állatainkat, a temetőkben pedig halott hozzátartozóink sírját addig díszítjük, míg az végül kertté, temetőkertté válik. Ily módon egy-egy temető csodás látványt nyújthat a betévedőnek, apró kincsekre bukkanhatunk, ha figyelmesen végigjárjuk. Bicskei Gabriellánál azonban szó sincs erről, ő soha semmit nem jár aprólékosan végig. Egy későbbi, már Angliában játszódó fejezetben konkrétan megjelenik a temetőkert, ahová belépőt is kell venni, ily módon üzletiesedik el a temető, s még térképet is kapnak, hiszen „[...] itt mindenki nagy, a bejáratnál egy szabadkőműves nagymester, aztán Jugoszlávia nagykövete” (61). Ebben a fejezetben kicsit krúdysan a szerelem helyszíne is a temető. „Ari és Alex csókolóznak, egy törött márványtömbön ülnek, nem bírom tovább, megőrült a világ” (66), az elbeszélő pedig olvas.

A kert továbbá a családi emlékezés tere is. Három fényképet is leír, amelyeken az elbeszélő rokonai vannak a nagyszülők kertjében. Az elsőn egy lány van, akinek „régies az arca, ahogy ott áll nagyanaya kertjében, az almafa alatti gyógynövények között. A kép címe: *A kertben*” (18). Az viszont nem derül ki, ki is ez a lány, az elbeszélő is csak találgat: „Lehetne akár Zsófi is, úgy fonta a haját” (18). Zsófi pedig valószínűleg az elbeszélő

dédnagyanyja. A következő kép szintén egy lányt ábrázol a nagyapa „sír-köveként” emlegetett kerti vécé mellett. Ezen a képen a kert a nyugalom szentélye is, a nagyapa ide vonult vissza, amikor nem vágyott társaságra, csak a legyek zümmögése hatolt be. A harmadik talált képen „[a] kertben gyümölcsfák voltak, kutak, meg eldugott kerti ösvények, két kerek kút [...]. Apád meg anyád fiatalok, sétálnak a kertben [...]. Apád átkarolja anyádat, és egy fűszál lóg ki a szájából” (21).

A kisgyerek számára „[a] kert és a zóna a menedék; árnyak az ábrándozásra, elbújni a világ elől, de a világ maga sem több, mint ezek” (25). Ez a kert csak akkor kezd kivirágozni, amikor a háború miatt az emberek elhagyják a várost, mintha ünnepelné távollétüket.

Bicskei Gabriella megidézi a varázsló kertjét is, ám az övé inkább egy antikert, nem hasonlít sem Csáthéra, sem Gulácsyéra. Bicskei kertjében a szépség nem tényező, elhanyagolt, „gondozatlan kert, lehajló faágakkal” (14). Csáth kertjében pompásabbnál pompásabb virágok nyílnak, gyönyörű és gondozott, és a varázslót nem láthatjuk. Bicskeinél viszont látjuk a varázslót, aki fiatal, szerelmes, élettel teli és szép, így a kert ékévé nem a virágok válnak, hanem a varázsló és szerelme. A nő mellette állt, „bordó-barnás ruhában, az arcát elsárgult csipke takarta, a hajában pedig fehér gyöngyök. A ruhán is gyöngyök voltak. Fogták egymás kezét” (14). Tehát egy szép és boldog szerelmespár képében jelenik meg az idill, amit a helyszín, egy zsákutcában lévő lepusztult, romos ház udvara, kertje, kiválóan ellensúlyoz. Ebben a kötetben különben sem idilli semmi.

A kert az Istenről való gondolkodás tere is. „Sétálok a kertben és Istenről gondolkodom, remélem, hamarosan összefutunk” (51) – mondja ezt a még a szülői házban lévő elbeszélő, akit az anyja egy Apolka nevű hitoktatóhoz küld, aki a Bibliáról mesél neki. Apolka kertje is egy gondozatlan kert, „elvarázsolt, benőtte a gaz, sötét, mint egy erdő, magas kőfallal van körülvéve, még az idegen macskák is elkerülik” (51).

Leszögezhető, hogy Bicskei Gabriellánál színes, virágokkal borított kert nem jelenik meg. Ha nemcsak arról ír, hogy valaki épp egy kertben csinál valamit, vagy áthalad egy kerten, hanem pár sorban le is írja a kertet, az mindig csupasz, elhanyagolt, zöld, sötét. Nem a sablonos, megszokott virágos kertábrázolást választja tehát, ami akár pozitívumként is elkönnyelhető.

A narrátor és a megszólított személye igencsak problémás a kötetben. Beszélhetünk akár egyetlen elbeszélőről is, aki hallucinogén, tudatmódosító szerekkel él, minek következtében a középkorba, feltételezhetően I. Erzsébet korába és palotájába képzeleli magát, s II. Rudolf császártól kölcsönkapott kéziratot olvasgat, vagy London utcáin kutyaként sétálgat ba-

rátjával. Tiszta pillanataiban pedig gyerekkoráról és angliai napjairól mesél. „[...] a középkori író sem úgy oldja meg a grammatikai én nézőpontját, hogy az folyamatos legyen időben és térben, az »én« nem nyújt egyazon nézőpontot” (45). Ezen kijelentés alapján Bicskei Gabriella is lehetne egy, a modern világba csöppent középkori író, elbeszélője pedig folyamatosan alkot, így keltve azt a hatást, hogy több narrátora van a műnek. Az Irodalmi Centrifuga blogon közzétett interjúbán¹ el is mondja, hogy már tizenhat éves kora óta vonzódik a középkorhoz.

Tulajdonképpen talán nem is az elbeszélő(k) és megszólított(ak) személye volt fontos a szerzőnek ebben a szövegben, hanem azok az élmények, tapasztalatok, amelyek valós és tudatalatti utazásai során érték a narrátort. Ezeket a tapasztalatokat, élményeket, hangulatokat egy masszává gyúrja össze, amely a legnagyobb erőfeszítés ellenére is felfejthetetlen, kibogozhatatlan marad. De egy közös az összes énbén: sehol sincsenek otthon, sehol nem érzik magukat igazán jól, vannak valahol, de még sincsenek sehol, s pont akkor érzik jól magukat, ha nincsenek jelen ott, ahol éppen vannak. „...a legfőbb vágyam ekkor már az volt, hogy ne legyek sehol sem. [...] gyakran kell változtatnom a helyem, mert amíg változom, legalább addig nem vagyok ott, nem vagyok sehol. [...] először is otthon lenni több helyen, majd közjük csúszni, köztük lenni, egyikben sem jelen lenni” (37).

A legtöbb vajdasági magyar szövegben hangsúlyosan vagy kevésbé hangsúlyosan, de jelen van a vajdaságiság élménye. Bicskei Gabriella könyvében viszont alig jelenik meg, csak elszórt nevekből, utalásokból sejthetjük, hogy a kötet egyes szövegeiben Vajdaságban járhatunk. Például akkor, amikor egy félmondat erejéig elmeséli, hogy az emberek a háború miatt hagyják el a várost, de itt sem bizonyos, hogy a délszláv háborúra gondol, csak azon vonal mentén magyarázhatjuk így, hogy tudjuk, mégiscsak egy vajdasági lányról van szó. Egyébként semmilyen vajdasági várost nem említ, a szülői ház, a nagymama kertje lehet bárhol a világban, illetve lehetne, mert ezen a ponton szintén következtethet az olvasó a vajdasági környezetre, hiszen magyar és szerb neveket (Mari, Zoli, Anna, Ivo, Momo stb.) említ. Ez pedig egy vegyes környezetre utal, amilyen Vajdaság is. Egyébként a fent említett interjúbán Bicskei be is vallja, hogy a vajdaságiság élménye sem jobban, sem kevésbé nem foglalkoztatta, mint a máshol kapott élmények.

A narrátor, a tér és az idő is kitágított. London, Párizs, Amszterdam, vidéki angol városok; egyedül a gyerek- és serdülőkor helyszínét nem nevezi meg. Olvasás közben időutazóvá is válunk egy csapásra, ahogy az egyik

¹ http://centrifuga.blog.hu/2013/05/11/szabadon_hajozni_interju_bicskei_gabriellaval

szereplő, John D. is. Egyszer a jelenben járunk, majd hirtelen visszarepülünk pár évszázaddal korábbra, a középkori Londonba. Időpontot egyetlen alkalom kivételével soha nem ad meg. „A mai dátumból nem látszik az évszám, árnyékot vet rá a hold, november huszonhárom, éjjel két óra” (42). John D.-hez siet ekkor éppen Edward K., itt ölt nevet csak a narrátor. John D. nagyon fura figura, képes bárhol feltűnni, lehet ötven-, de akár több száz éves is. A királynő palotájában tudós, a jelenben a narrátor barát-nője, Maude regényt ír róla, és szerelmes is belé.

Miközben próbálunk valami fogást találni a szövegen, az egyre szét-tartóbbá, egyre homályosabbá válik, az utolsó oldalakra pedig rájövünk, hiábavaló minden erőfeszítés, úgyse hatolhatunk be a szövegbe.

